

- Winters S., Heylen K., Pannecoucke I. & De Decker P. (2016). *De Vlaamse sociale huur. Een vertaling van de recentste gegevens naar beleidsvragen*, Leuven: Steunpunt Wonen.
- Winters S., van Bortel G., Van Dooren W. & Smets L. (2010). *De prestaties van de Vlaamse sociale huisvestingsmaatschappijen meten en beoordelen*, Heverlee: Steunpunt Ruimte en Wonen.
- Winters S., Van den Broeck K. & Vanormelingen J. (2015). *Het lokaal woonbeleid op (de) kaart! De praktijk van het lokaal woonbeleid beschreven, de subsidie voor intergemeentelijke samenwerking geëvalueerd*, Leuven: Steunpunt Wonen.
- Winters S., Vermeir D., Van Dooren W. & Hubeau B. (2017). *Vereenvoudiging van het sociaal huurstelsel. Van het regelen van details naar regelen volgens principes*, Leuven: Steunpunt Wonen.

De invloed van politiek dienstbetoon op het lokaal ruimtelijk beleid in Vlaanderen

Tristan Claus & Hans Leinfelder

The influence of political service on local spatial policy in Flanders

G *Ruimte & Maatschappij*, 11 (1), 43-64
© Garant | ISSN 2032-8427 | september 2019

ABOUT THE AUTHORS

Tristan Claus is researcher at the Centre for Mobility and Spatial Planning of Ghent University and at the P.PUL research group at the department of Architecture of KU Leuven.

Hans Leinfelder is associate professor in planning policy and planning theory at the faculty of Architecture and researcher at the P.PUL research group at the department of Architecture of KU Leuven.

ABSTRACT

Since 1962, the government has been trying to slow down the land use step by step with a quality-oriented approach. With a strong emphasis on imposing restrictions on the lower levels, it tries to get a grip on a number of mechanisms that disrupt the spatial development. However, often local politicians do not want to be patronized and limit their actions to solving acute problems among citizens. This political service not only obstructs the necessary long-term vision, but also creates a conflict between politics and administration. Thereby the political logic often determines the practice. This article describes the results of a master's thesis research into the influence of political service on local spatial planning policy in Flanders after the Spatial Structure Plan Flanders and the resulting municipal structure plans. It approaches political service in a

theoretical way and describes the results of a series of semi-structured interviews with politicians, spatial planners and officials. In this way it tries to understand what political service means exactly, why it happens and what it can cause. The perceived determining factors are discussed one by one, with a strong emphasis on the importance of administration and structural planning.

KEYWORDS

political service, civil service, structure plan, continuity

CORRESPONDING AUTHOR / CORRESPONDENTIEADRES

Tristan Claus, tristan.claus@gmail.com

OVER DE AUTEURS

Tristan Claus is onderzoeker aan de Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning (AMRP) van Universiteit Gent en aan de P.PUL onderzoeksgroep aan het departement Architectuur van KU Leuven.

Hans Leinfelder is hoofddocent in ruimtelijk beleid en planningstheorie aan de faculteit Architectuur en onderzoeker aan de P.PUL onderzoeksgroep aan het departement Architectuur van KU Leuven.

SAMENVATTING

Sinds 1962 tracht de overheid stapsgewijs de ruimte-inname te vertragen met een kwaliteitsgerichte benadering. Met een sterke klemtoon op het opleggen van beperkingen aan de lagere niveaus, probeert ze vat te krijgen op een aantal mechanismen die ontwrichtend werken op de ruimtelijke ontwikkeling. Vaak willen lokale politici echter niet betutteld worden en beperken zich in hun handelen zeer sterk tot het oplossen van acute problemen onder burgers. Dit politiek dienstbetoon bemoeilijkt niet alleen de nodige langetermijnvisie, maar zorgt ook voor een conflict tussen politiek en administratie. Daarbij bepaalt de politieke logica vaak de praktijk. Dit artikel beschrijft de resultaten van een masterproefonderzoek naar de invloed van politiek dienstbetoon op het lokaal ruimtelijk ordeningsbeleid in Vlaanderen na het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en de daaruit volgende gemeentelijke structuurplannen. Het benadert politiek dienstbetoon op een theoretische manier en beschrijft de resultaten van een resem semigestructureerde interviews met politici, ruimtelijke planners en ambtenaren. Op die manier tracht het te begrijpen wat politiek dienstbetoon precies inhoudt, waarom het gebeurt en wat het kan teweegbrengen. De waargenomen bepalende factoren komen een voor een aan bod, met een sterke klemtoon op het belang van de administratie en structuurplanning.

SLEUTELWOORDEN

politiek dienstbetoon, administratie, structuurplan, continuïteit

1. Inleiding

Historisch gezien heeft de Belgische wetgeving op ruimtelijke ordening een incoherent karakter. Lange tijd zijn gemeenten zelf bevoegd voor bouwreglementering en vergunningenbeleid. Pas in de jaren 1830 verschijnen de eerste nationale wetten rond onteigening, huisvesting en een algemeen wegenplan. In de nasleep van de twee wereldoorlogen volgt een resem aan wetten in functie van de heropbouw van het land, maar deze zijn vaak vluchtig en onsamenhangend (Castermans, 1971).

In 1962 stemt het Belgische parlement voor het eerst een min of meer allesomvattende wet met het doel "s lands natuurschoon ongeschonden te bewaren": de 'wet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening en stedenbouw'. Deze voorziet een wettelijk kader voor vrijblijvende richtplannen in de vorm van bestemmingsplannen of eindtoestandsplannen. Finaal worden dit echter gewestplannen die met een bindende en verordenende kracht aan elke vierkante meter grond in Vlaanderen een bestemming toekennen. In principe kan daar niet van afgeweken worden, tenzij gemeenten een algemeen plan van aanleg (APA) of bijzonder plan van aanleg (BPA) opstellen. Dit planningssysteem moet een trendbreuk betekenen door een vertraging van de ruimte-inname en een kwaliteitsgerichte benadering (Vanbelle, 1996).

Het boek 'Wat kan ik voor u doen?' van Renard (1995) getuigt echter hoe dit planningssysteem in de praktijk niet uitdraait zoals gehoopt. Zo geeft de wet van 1962 het signaal aan projectontwikkelaars om nog snel gebruik te maken van de vrijheid die ingeperkt zou worden. Sommige belanghebbenden gaan zelf bij de ministeriële kabinetten langs.

Er wordt verkaveld en gebouwd dat het een lieve lust is, elk lapje grond dat de eigenaar of de promotor wil verzilveren als bouwgrond, gaat voor de bijl. Het geld stroomt met beken naar de grote projectontwikkelaars. Dat blijft duren tot 1973 wanneer de eerste gewestplannen voorlopig worden vastgesteld en een bindende en verordenende kracht krijgen. [...] Maar omdat veel projectontwikkelaars goede contacten met de ministeriële kabinetten onderhouden, worden hun eigendommen veilig in het rood ingekleurd. Met voorkennis worden volledige boerderijen opgekocht die, toevallig, in de ontwerp-gewestplannen als bouwgrond worden ingekleurd. (Renard, 1995, p. 43)

Bovendien is er vanuit de lokale politiek weerstand tegen een nationale overheid die te sterk ingrijpt - 'betuttelt' (Vanbelle, 1996; de Vries, 2002). Sommige burgemeesters en schepenen beperken zich immers in hun handelen zeer sterk tot het oplossen van

acute knelpunten. Een langetermijnvisie ontbreekt doorgaans. Dit zorgt voor een conflict tussen politici en planners, maar de politieke logica bepaalt vaak de praktijk (de Vries, 2002). De overheveling van de bevoegdheden naar de gewesten verandert daar bovendien weinig aan.

Sinds de afwerking van de gewestplannen en de overheveling van de bevoegdheden naar het Vlaams Gewest hebben noch de politieke verantwoordelijken, noch de top van de administratie het begrepen op ambtenaren die, zoals dat in ruimtelijke ordening zou moeten, een langetermijnvisie willen ontwikkelen of planmatig te werk willen gaan. [...] Planologie is in de ogen van wie elk dossier afzonderlijk wil behandelen en het wil losmaken uit een bredere context, een bezigheidstherapie. Planologen zijn vervelend voor wie de vrienden wil plezieren. En wie een sleutelfunctie bekleedt, heeft veel vrienden en kan dus van de afwijking de regel maken. Zo wordt het dienstbetoon geïnstitutionaliseerd, zowel administratief als politiek. (Renard, 1995, p. 183)

Hoewel ruimtelijke ordening op basis van de grootte van de begroting en de hoeveelheid medewerkers vrij onbelangrijk is, is het voor politieke partijen een gegeerd departement, zowel op gemeentelijk, provinciaal als gewestelijk niveau. De ware reden is dat een politicus of partij met ruimtelijke ordening wat kan betekenen voor burgers in de vorm van politiek dienstbetoon (Renard, 1995).

In 1999 stemt het Vlaams parlement het 'decreet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening'. Vanaf dan worden alle Vlaamse gemeenten geacht een langetermijnvisie te ontwikkelen in een gemeentelijk ruimtelijk structuurplan (GRS). Nu, meer dan twintig jaar na de uitgave van het boek van Renard, hebben quasi alle Vlaamse gemeenten deze opdracht volbracht. Ze voeren het structuurplan uit door de opmaak van ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP) die de bestemming, de inrichting en het beheer van de ruimte regelen. De vraag rijst dan ook of politiek dienstbetoon vandaag nog steeds zo'n invloed heeft op het lokaal ruimtelijk beleid.

Het politiek dienstbetoon in het gemeentelijk ruimtelijk beleid in Vlaanderen werd onderzocht in vier Vlaamse gemeenten. De selectie is ingegeven door het verschil in politieke constellatie en in geografische positie ten opzichte van de stad Gent: Gent, Merelbeke, Evergem en Brakel. Het onderzoek bestond uit semigestructureerde kwalitatieve interviews met de ontwerper van het structuurplan, de (oud-)burgemeester of schepen van ruimtelijke ordening en (gewezen) stedenbouwkundige ambtenaren

uit de gemeentelijke administratie, soms aangevuld door oppositieleden. Voor dit artikel werd elk citaat geanonimiseerd.

2. Wat is dienstbetoon?

Politiek dienstbetoon wordt aanzien als een informele, niet-juridische werkwijze om individuele burgers te helpen, waarbij algemene regels worden omzeild (Depauw, 1996). Het onderzoek hanteerde volgende werkdefinitie:

Politiek dienstbetoon is het geheel van activiteiten die een politiek mandataris op individuele basis voor de cliënt of cliënten vervult via een persoonlijke relatie - met asymmetrische machtsverhouding - waarbij de mandataris zijn invloed aanwendt om de cliënt(en) allerlei gunsten en diensten te verschaffen. (eigen bewerking van Dekeyzer, 1989)

In deze asymmetrische machtsverhouding heeft de politiek mandataris meer machts- of invloedsmiddelen om desbetreffende activiteiten uit te voeren. Dit hoeft echter niet noodzakelijk te betekenen dat de cliënt of dienstbehoevende een lagere socio-economische status heeft (Theobald, 1983).

2.1 Oorzaken van politiek dienstbetoon

Politiek dienstbetoon is geen marginaal verschijnsel. Een groot deel van de politici doet eraan en komt er openlijk voor uit. Depauw (1996) komt tot de vaststelling dat 18% van de door hem bevroegde parlementsleden haar belangrijkste bestaansreden in politiek dienstbetoon vindt. Voor 48% is het gewoon een van de vele functies van de job. Een onderzoek in tien Vlaamse gemeenten besluit dat politiek dienstbetoon de voornaamste motivatie voor stemgedrag is en dat, onder meer om die reden, Vlaamse burgemeesters 25% van hun tijd eraan spenderen (Van Ostaaijen, 2010). Zes op de tien van de gebruikers belonen de politicus voor het dienstbetoon (Depauw, 1996).

Waarom doet een politicus aan dienstbetoon?

De voornaamste reden om aan politiek dienstbetoon te doen, is herverkiezing. In deze redenering richten ze zich bijgevolg in de eerste plaats op de stemgerechtigde

burgers van hun gemeente. Intuïtief lijkt politiek dienstbetoon pas beloond met een voorkeursstem indien het succesvol is, maar succes is subjectief. Voor de cliënt is het vaak voldoende te geloven dat de politieke tussenkomst beslissend is geweest (Norton, 1982). Het is dan ook deze perceptie die de dienstverlenende politicus beoogt door zo sympathiek en behulpzaam mogelijk over te komen. Als verkiezingen nog veraf zijn, kan politiek dienstbetoon ook een manier zijn om maatschappelijk krediet te bekomen voor minder populaire politieke beslissingen (De Winter, 1989).

Een andere reden om aan politiek dienstbetoon te doen, is dat politici hiermee de vinger aan de pols van de samenleving houden. Ze leren de individuele noden van de bevolking kennen of nemen de contraproductieve of zelfs nare gevolgen waar van hun beleid waarna ze aanpassingen kunnen doorvoeren (Depauw, 1996).

Een laatste motivatie is van psychologische aard. Sommige politici zouden niet genoeg voldoening halen uit hun formele taken. Politiek dienstbetoon kan hen een gevoel van competentie en effectiviteit geven (Barker & Rush, 1970). Huyse (2003) beschrijft hoe politici existentiële vragen kunnen krijgen en hun nuttigheid willen bewijzen door op te treden als 'veredelde maatschappelijke werkers'.

Waarom vraagt een burger naar dienstbetoon?

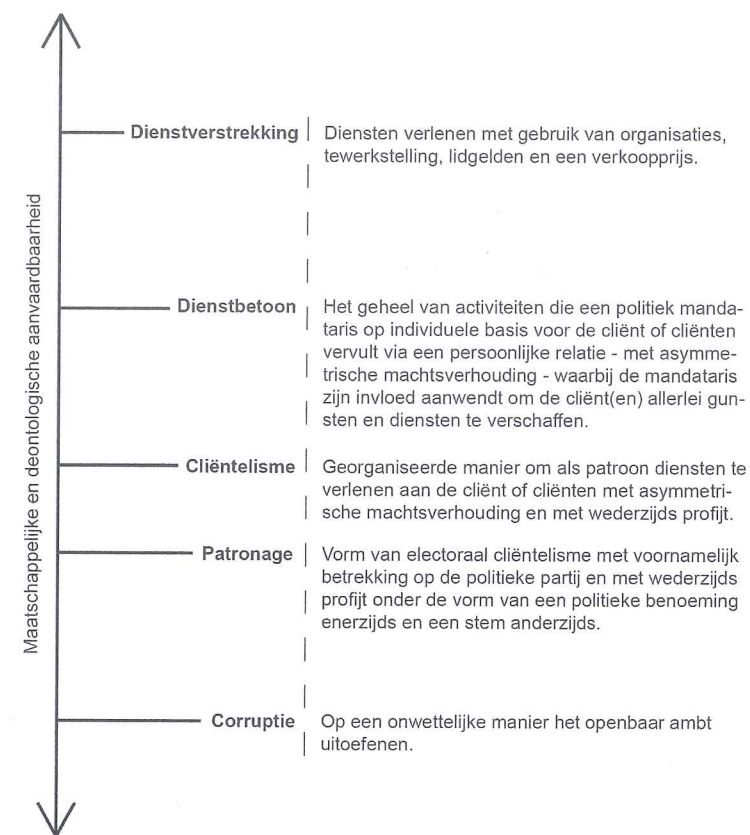
De voornaamste reden voor burgers om naar dienstbetoon te vragen, is dat de formele manier van probleemoplossing vaak te ingewikkeld of ontoereikend is. De drempel naar politiek dienstbetoon is net zeer laag (Dekeyzer, 1989; De Winter, 1983 & 1989). Politici helpen burgers om de vaak logge administratie te omzeilen en dossiers sneller af te werken. Bovendien krijgt de burger aan het loket een oplossing via slechts één weg, terwijl een politicus vaak verscheidene voorstellen doet (Dekeyzer, 1989; Deweerdt, 1975). De burger schuift het probleem met andere woorden van zich af en de politicus kan, dankzij zijn of haar contacten, zeer snel en effectief probleemoplossend werk verrichten. Indien de politicus de gevraagde hulp niet kan bieden, kan hij of zij de burger altijd doorverwijzen naar de personen of instanties die wel bevoegd zijn. Het gaat erom het gevoel te geven van geholpen te worden.

Een andere motivatie is dat politiek dienstbetoon kan aanzien worden als een informele vorm van participatie voor de stemgerechtigde burger, met vaak meer resultaat dan via de meer geijkte kanalen van politieke participatie (Depauw, 1996; Poggi, 1983).

2.2 Aan dienstbetoon gerelateerde concepten

Om verwarring te vermijden, is het belangrijk om dienstbetoon te positioneren ten opzichte van gerelateerde concepten zoals dienstverstrekking, cliëntelisme, patronage en corruptie. Deze verschillen in zowel maatschappelijke als deontologische aanvaardbaarheid (figuur 1).

FIGUUR 1. Positionering dienstbetoon

(Claus, 2018)

Dienstverstrekking gebeurt door organisaties en instellingen zoals mutualiteiten, scholen, vakbonden, klinieken en overheidsinstanties. In tegenstelling tot dienstbetoon maakt dienstverstrekking gebruik van organisaties, tewerkstelling, lidgelden en een verkoopprijs om diensten te leveren (Dewachter, 2006). Het ruimtelijk beleid,

bijvoorbeeld de vergunningverlening, is een dienstverstrekking vanuit de overheid aan burgers die voor deze dienst belastingen betalen.

Via cliëntelisme trachten politici een cliënteel op te bouwen: een burger of groep van burgers die voor hem of haar zullen stemmen in ruil voor bewezen diensten. Dit kan zelfs een langdurige relatie zijn waarbij diensten zich herhalen die sterk gelijkt op een vriendschaps- of familieband (Lemarchand, 1981).

Patronage is een pakket van gunsten en diensten die cliënten kunnen krijgen als ze trouw zweren aan een dienstverlenende politieke partij. Vaak gaat dit over een benoeming, job, bescherming of een zekere functie die de partij kan verlenen (Ellemers, 1969). De Winter (1981) stelt dat patronage voornamelijk betrekking heeft op personen die professioneel naar een hoger niveau willen opklimmen. De overgrote meerderheid van de burgers heeft echter geen toegang tot patronage (Elchardus, 2014).

Wanneer de dienstverlenende politicus de algemene regel breekt, is er sprake van corruptie. De Graaf (2005, p. 50) beschouwt een ambtenaar of politiek mandataris als corrupt indien "hij of zij betrokken is bij het verschaffen, vragen of verkrijgen van private gunsten of beloften met het oog op wat de betrokkene in functie deed, doet of zal doen". Corruptie kan zich in verschillende vormen en op verschillende niveaus voordoen. Het is bovendien een dynamisch gegeven dat doorheen de tijd een andere invulling kan krijgen. Ook houdt elke cultuur er wellicht een andere definitie op na. Corrupte handelingen komen vooral in de publieke sector voor, zoals het manipuleren van offertes, het aanpassen van bestaande wetgeving of het tussenkomen in gerechtelijke procedures (De Winter, 2000).

2.3 Negatieve gevolgen van politiek dienstbetoon

Politieke tussenkomsten verstoren of vertragen het normale besluitvormingsproces binnen de administratie (De Becker, 1984; Magdelijns, 1987; De Winter, 1983, 1981; Huyse & Poulet, 1974; Huyse, 1974; Rawlings, 1990). Burgers die de formele weg nemen, en dus geen politieke bescherming inroepen, zien dat politiek gesteunde dossiers vaak sneller en op een hoger niveau behandeld worden. De Winter (1989) noemt politiek dienstbetoon dan ook een aantasting van de kwaliteit van de democratie.

Verder klaagt Stoop (2000) aan hoe dienstverlenende politici de operationele rol van de administratie overnemen en een overkoepelende visie verliezen. Om die reden pleit hij ervoor om de operationele en zelfs tactische beslissingsbevoegdheid volledig

te delegeren. Op die manier krijgen politici meer tijd en instrumenten om hun beleid effectief tot uitvoering te brengen.

Gaan de leden van het college of vast bureau de bomen zelf snoeien, met het reële gevaar dat zij door de bomen het bos niet meer zien? Of willen zij juist afstand bewaren en een helikopterzicht opbouwen om het meest adequate bosbeleid en bosbeheer te verzekeren? (Stoop, 2000, p. 20)

Politiek dienstbetoon verleent ook voorrechten om bestaande wetten te omzeilen. Het beste voorbeeld hiervan is het verlenen van een vergunning op een plaats waar het eigenlijk niet zou mogen (Saey, 2005). De voormalige ombudsman van de Vlaamse Gemeenschap, Jan Goorden (1995), stelt zelfs dat politici om die reden soms met opzet de wetgeving vaag en met ruimte voor interpretatie opstellen.

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Vanzelfsprekendheid van politiek dienstbetoon

Alle bevroegde politici vinden het evident aan dienstbetoon te doen, ongeacht de politieke strekking. Sommigen zien het zelfs als hun maatschappelijke plicht. Volgende citaten van achtereenvolgens een sp.a, CD&V, N-VA en Open Vld-politicus illustreren dit.

"Daarom gaat ge ook in de politiek hé, om mensen te helpen."

"Dat is onze rol; om mensen te helpen of mensen bij te staan als ze het alleen niet kunnen."

"Ja, eigenlijk toch wel. Mensen die verduidelijking nodig hebben of die de indruk krijgen dat een plan niet kan gerealiseerd worden. En wat we dan doen, dat is regelmatig samen met die mensen, een architect, stedenbouwkundig ambtenaar, daar eens over praten."

"Ik heb 150 000 dossiers van dienstbetoon hier liggen, ge moogt komen kijken."

3.2 Redenen voor politiek dienstbetoon

Herverkiezing mogelijk maken

Vrijwel alle bevroegde politici zeggen om electorale redenen aan dienstbetoon te doen.

“Uiteraard hoop ik door de algemene manier van aan politiek doen, zowel beleidsmatig, maar toch ook de menselijke toets, dat zich dat ook wel vertaalt in een herverkiezing. Ik zou flauw zijn door te zeggen dat dat niet de bedoeling is.”

Vinger aan de pols van de samenleving

Een burgemeester zegt dankzij het dienstbetoon te weten wat er leeft onder de bevolking. Bovendien is het een vorm van burgerparticipatie die vermijdt dat iemand met meer machts- of invloedsmiddelen makkelijker het beleid kan bijsturen dan anderen, zo wordt gesteld.

“Vanuit soms heel kleine persoonlijke belangen, en ik bedoel dat niet negatief, kunnen zij natuurlijk wel bepaalde projecten een andere wending geven. En aan de ene kant gaat dat beter dan aan de andere. Een fabriekseigenaar zal dat makkelijker kunnen dan de bewoner van een klein beluikhuisje. Maar zelfs als je goed luistert, kunnen ook mensen van beluikhuisjes invloed hebben op je ruimtelijk beleid.”

Alternatief voor de administratieve weg

Een burgemeester is tevreden over de technische capaciteiten van zijn administratie, maar vindt de communicatie en hulpvaardigheid naar de burgers ondermaats. Na een weigering, biedt de administratie geen alternatieven aan. Daarom moeten politici bijspringen.

“Wat dat ik wel al vind dat moet gebeuren, dat is dat er soms wordt samen gedacht waarom dat misschien een plan dat mensen voorstellen niet kan en wat er dan als alternatief en mits een aantal kleine wijzigingen wel kan. Nog een keer, altijd binnen de wettelijke mogelijkheden. En als ik één klein puntje van kritiek mag geven, dat

zal [] niet altijd zelf in een eerste gesprek alleen met de particulier aangeven. Hij zal zeggen: ‘Wat je voorstelt, kan niet’. En dat is het eigenlijk. Dus daar moet er soms wel een keer een beetje genuanceerd worden. Dan zeg ik tegen hem: ‘Akkoord dat het niet kan, dat kan niet vergund worden, daar discussiëren we niet over, maar wat kan er dan eventueel wel om die mensen op weg te helpen?’. En daar moet er soms een klein beetje door ons in gestuurd worden.”*

Een andere burgemeester is wel tevreden over zijn administratie, maar doet aan dienstbetoon op de momenten dat burgers er niet terecht kunnen.

“Het dienstbetoon dat ik deed, achtentwintig keren per maand, dat is tijdens de uren dat de burelen dicht zijn. De zaterdag en de vrijdag. Gaat een keer, als ge moet werken, naar de dienst in Brussel of in Gent om iets te weten. Ge moet een dag verlof nemen. Men vergeet dat allemaal.”

3.3 Negatieve gevolgen van politiek dienstbetoon

Beoordelen van burgers

Een ambtenaar krijgt nu en dan de vraag van politici om een klein dossier sneller af te handelen. Kleine dossiers zijn sowieso vroeger dan de eindtermijn klaar, maar hoe dan ook worden burgers die hun dossier via dienstbetoon afhandelen, beoordeeld op anderen.

“Als er gevraagd wordt van ‘ja, die of die heeft mij aangesproken om zijn tuinhuis een keer wat rapper te vergunnen’ en dat kan, dat past in de werklust, ja, dan gebeurt dat. Eigenlijk zijn dat alleen dossiers zoals tuinhuisen, veranda’s, woningen in goedgekeurde verkavelingen, ... Andere projecten die van zwaarwichtige aard zijn, daar gebeurt dat standaard niet. [...] Ik zie dat eigenlijk ook niet als een uhm... Ja goed, misschien is dat ten voordele van burgers, want als de ene belt wordt zijn dossier vroeger behandeld dan een ander. Eigenlijk is dat ook niet zo want de interne werkwijze is zodanig versneld dat bijna alle dossiers die sneller kunnen vergund worden, zoals standaard tuinhuisen en woningen, dat die ook sneller vergund worden dan de eindtermijn. Dus ja...”

Sommige politici maken ook zelf een onderscheid tussen personen bij het verlenen van gunsten of diensten. Ze zouden iemand met een lagere sociale positie of onderwijsgraad sneller van dienst zijn.

“Ik ging vooral naar die wijken waarvan ik dacht van ‘ja, die mensen gaan het meer nodig hebben om af en toe eens de burgemeester te zien’. Je zal dat minder nodig hebben in de sjieke villawijken van [] of [*]. Je moet dat veel meer gaan doen in de volkswijken. En daar ben ik dus inderdaad meer naartoe geweest. Maar dat is mijn persoonlijke opvatting. Niet dat die andere mensen ook soms geen problemen... ook soms die steun niet nodig hebben, maar die vinden meestal zelf wel de weg naar de overheid toe.”*

“Ik zal misschien moeite doen, of meer moeite doen, ik zal het zo zeggen, bij zwakke mensen dan bij mensen die sterk zijn. Om het heel concreet te maken: universitaires die mij vragen: ‘Waar kan ik informatie vinden voor dat en dat?’, dan zou ik al rap geneigd zijn om hen door te verwijzen naar een website. Als het iemand is van wie ik weet dat die al moeite heeft om de pc aan te zetten, zal ik dat proberen om zelf te doen. Dus in die zin maak ik dan wel een onderscheid.”

Politicus bepaalt zelf de grens met corruptie

Een aantal politieke respondenten zegt soms onwettige vragen te krijgen, maar daar niet op in te gaan.

“Dat gebeurt! Als er bijvoorbeeld in de verkavelingsvergunning of in het RUP of in het BPA staat: ‘Ge moogt maar zo hoog bouwen’, dat die dan toch nog proberen om te zeggen: ‘Ja maar ja, allez, ik heb vijf kinderen en ik moet een kamer bij hebben. Ik moet gewoon hoger kunnen bouwen. Gij kunt dat toch doen?’”

Een burgemeester vindt politiek dienstbetoon gerechtvaardigd zolang het moreel aanvaardbaar blijft. Wat dat laatste inhoudt, bepaalt de politiek mandataris echter zelf. Daarbij merkt hij op dat het als politicus soms moeilijk is om burgers teleur te stellen.

“Wel, een zitdag of een dienstverlening begint bij het geven van informatie en eindigt waar de moraliteit eindigt. En die laatste lijn

bepaal je zelf. Ik zeg altijd: ‘Ik kan niks beloven’. De enige garantie die ik geef aan de mensen, is dat ik naar hen luister en hun problemen probeer mee te nemen. En ik zeg ook af en toe neen. Ik moet daar mijn college af en toe eens aan herinneren dat een daadkrachtig bestuur van een gemeente even efficiënt is door eens nee te zeggen dan op iedere vraag in te gaan. Maar je moet er moed voor hebben om nee te zeggen. Niet alles kan, niet alles kan. En dus daar moet je de mensen ook attent op maken. Ik krijg dus nog altijd, dat is niet vaak maar af en toe, nog eens de vraag: ‘Kunnen wij bouwen in een agrarisch gebied als particulier?’. Dus die vragen worden soms toch gesteld, bon. En dan moet je daar op een subtiele manier, maar toch kordaat een antwoord op kunnen geven van ‘meneer of madam, er is misschien een tijd geweest dat dat kon, al was het via via via een opvoering of wat dan ook, maar dus vandaag gaat dit niet binnen de huidige normering die je hebt, punt. Maar je moet de moed hebben om dat verhaal te kunnen brengen natuurlijk.”

3.4 Bepalende factoren voor politiek dienstbetoon

Continuïteit in bestuur

Een ambtenaar ziet bij politiek dienstbetoon een verschil tussen politieke strekkingen. Een liberale schepen zou zo meer aandacht besteden aan het vergunningenbeleid dan een socialistische schepen.

“Onder de Vld zie je dat er veel BPA's, die worden allemaal door privé-bureaus gemaakt en niet intern. Dat is onder andere al een verschil. Wat is er nog een verschil? Dat de aandacht die de schepen zelf heeft naar de vergunningverlening ook groter is. Bij de Vld is dat veel groter, is dat veel meer een dienstbetoonverhaal dan dat ge met de sp.a hebt.”

Dezelfde ambtenaar zegt dat politici om electorale redenen zo veel mogelijk proberen projecten op korte termijn af te werken. De administratie probeert daarentegen wel die lange termijn in acht te nemen en dat kan voor conflicten zorgen.

“Want stadsontwikkeling moeten we niet flauw over doen. Als ge projecten in gang wilt zetten, dat is minstens twee legislaturen. Dus

in de eerste legislatuur maakt ge het concept, zet ge alles in de steigers, zorgt ge dat alles klaarstaat, ik bedoel uw ontwerp klaarstaat, en uw uitvoering is in de tweede legislatuur. En als ge wat vertraging hebt, zit ge in drie legislaturen [...] Ge moet zorgen dat ze op korte termijn in het college dingen kunnen afwerken, want dat is hun reden van bestaan. Zij moeten zorgen dat ze herverkozen geraken want alleen met een lange termijn komen ze er niet. En tegelijkertijd moet ge ruimte krijgen om op lange termijn te werken. Dat is een zeer moeilijke! Want als ge dat wilt, kunt ge u verliezen in die dagdagelijkse dingen. Want het gros van de gemeenten in Vlaanderen is niet bezig met die lange termijn. Dat is een boek dat gemaakt wordt, die boek is af, die vliegt in de kast en gedaan.”

Een ontwerper vergelijkt een aantal gemeenten waar zijn studie bureau gewerkt heeft en waar het regelmatig voorkomt dat zowel gemeentebesturen als administraties vanderanderen door de komst van nieuwe mensen die de voorgeschiedenis niet kennen.

“Dat is zo typisch eigenlijk, voor [], dat die continuïteit in dat denken verder gaat. Aangezien ge in Vlaanderen eigenlijk heel veel gemeentebesturen hebt waar dat zowel op het politieke niveau als op het ambtelijke niveau, dat daar compleet nieuwe mensen komen die eigenlijk de voorgeschiedenis niet kennen. Dat is eigenlijk een heel grote voorsprong die [*] heeft.”*

De bevroegde politici uit de betrokken gemeente bevestigen dit.

“In die bijna 36 jaar is er zo een gemeenschappelijke visie geweest. En door het feit dat die telkens is overgenomen, hebben we zeer veel kunnen realiseren. Terwijl als dat iedere keer na zes jaar een andere richting uitgaat, realiseer je bijna niets. Zes jaar lijkt lang, maar voor zo'n project is dat absoluut niet lang. Dus als ge dat iedere keer stopt en dan herbegint met andere dingen... Natuurlijk, in dat traject zijn er ook wel wijzigingen geweest eh, en andere richtingen, inzichten, dat wel, maar de basisgedachte bleef dezelfde. En ik ben er zeker van dat dat anders nooit zou gelukt zijn.”

Volgens dezelfde ontwerper kan een discontinuïteit in het bestuur wel worden gecompenseerd door een uitgebreide, onafhankelijke monitoring en evaluatie van het structuurplan.

“Wat dat ook belangrijk was, is dat schepen [], ik denk al het jaar nadat het document definitief was goedgekeurd, ons de opdracht had gegeven om samen met de diensten een systeem op te zetten van hoe je dan nu de uitvoering van dat structuurplan verder kan monitoren en evalueren. En dat is eigenlijk vrij uitzonderlijk in Vlaanderen. Ik ken weinig gemeenten of steden die dat doen.”*

Standvastigheid van de administratie

De vermelde monitoring en evaluatie zijn moeilijk uitvoerbaar wanneer de administratie minder sterk is uitgebouwd. Desalniettemin kunnen volgens een ontwerper ambtenaren tijdens de opmaak van het structuurplan bijleren en deze kennis inschakelen tijdens de opmaak van het nieuwe beleidsplan.

“Om heel eerlijk te zijn, hadden de ambtenaren daar weinig of niks in de pap te brokken, gewoon omdat ze er eigenlijk niet veel van kenden ook. Moesten ze nu, want nu zouden we niet werken aan een structuurplan maar we gaan aan een beleidsplan werken, nu kunnen ze daar zelf vanuit hun eigen ervaring veel meer accenten gaan leggen of veel meer een constructieve inbreng hebben dan toen. De administratie heeft daar eigenlijk meer geleerd dan dat ze een inbreng had.”

Een ambtenaar zegt dat politici bij hem op een informele manier advies inwinnen om, indien positief, door te geven aan de burger. Indien negatief, moet hij dat zelf naar de burger communiceren.

“Als een schepen, een burgemeester, bevroegd wordt door een burger met een bepaald probleem, wordt eigenlijk altijd ons advies ingewonnen. En op basis van dat advies wordt er gecommuniceerd naar de burger. Wat we wel zo zien, is dat als er een positief advies van ons is, dat dat veelal door de bevoegde schepen of burgemeester alleen afgehandeld wordt. En als dat een negatief advies is van ons, dat wij daar dan bijna altijd bij zijn om de witleg te doen aan de burger waarom het niet kan.”

Dezelfde ambtenaar merkt dat het gemeentebestuur hem soms in een bepaalde richting stuurt. Wanneer het schepencollege het stedenbouwkundig advies van de gemeentelijke ambtenaar immers zou overrulen, zou dit een verkeerd signaal kunnen geven aan de burgers.

“Soms verschillen we van mening over het vergunnen van een bepaald dossier. En dan merk ik soms wel dat de schepen eerder dan gewoon te zeggen: ‘Kijk ambtenaar, doe uw werk, geef uw advies, we zullen u wel overrulen binnen het college’, dat ze ons trachten in een richting te duwen dat we het advies zouden op een andere manier geven. Laat ons zeggen, in die 5% van de dossiers is het wel zo dat vanuit het beleid bepaalde druk gezet wordt van ‘zou ge uw advies toch niet in een bepaalde richting kunnen geven, zodanig dat wij u niet hoeven te overrulen?’. [...] Iets waar dat de administratie negatief tegenover staat en zij oordelen dat positief, dat kan eigenlijk al heel rap beschouwd worden door de buitenwereld als van ‘oei, er wordt hier gesjoemeld’.”

Een andere ambtenaar zegt dat politici tijdens overleg de zaken vanuit een andere context kunnen laten zien en zo het advies kunnen beïnvloeden of bijsturen. Om die reden verleent ze soms positief advies voor zaken waar ze oorspronkelijk niet achter stond.

“De schepen heeft een eigen mening, wij hebben een eigen mening. En soms beïnvloed je elkaar daar wel in, dat de één de ander overtuigt of zo, of niet, dat kan ook. [...] Soms verduidelijken zij bepaalde standpunten van ‘dat is historisch gegroeid’ of wat dan ook, waardoor wij het weer in een andere context kunnen plaatsen. [...] Ze hebben soms een beter zicht dan wij op hoe dat de burgers zijn of reageren op een verkaveling, of wat dat hun woonbehoeftes of wensen zijn.”

Dezelfde ambtenaar zegt trouwens dat politiek dienstbetoon in de gemeente regelmatig voorkomt, maar dat ze daar meestal in betrokken wordt.

“Gelukkig sturen ze meestal ze ook naar hier voor meer informatie te krijgen of dat het juridisch haalbaar is. Want ze hebben daar niet altijd een zicht op van ‘is het een verkaveling? Is het juridisch allemaal mogelijk wat die mensen willen?’. Dus meestal zie ik ze ook wel hier aan het loket. Maar er zijn ook dingen, ja... Die gewoon euh... Ja, hoe zeg ik dat? Die door de politiek naar voor worden getrokken.”

Speelruimte die het structuurplan laat

Een burgemeester bekent voor de opmaak van het structuurplan het liefst samengewerkt te hebben met een studie bureau dat voldoende ruimte laat voor politieke inbreng.

“Dus ik pleit ook nogal voor een zekere ratio in die benadering en dus dan voel ik mij wel comfortabel bij [], omdat die toch alle initiatieven die wij willen nemen ruimtelijk breed genoeg kunnen kaderen.”*

Meerdere politici zeggen het structuurplan als middel gebruikt te hebben om bepaalde projecten te realiseren. Voor een burgemeester was het een kapstok om zonevreemde sportterreinen en woningen te regulariseren. Hij noemt zichzelf zelfs een van de auteurs en keurde het vooral goed omdat het min of meer zijn visie op ruimtelijke ordening volgde.

“Dankzij het structuurplan hebben wij alle zonevreemde woningen en zonevreemde sportterreinen... We zijn er nog niet uit hoor. We hebben nog... Want ik ben eens een lange tijd gaan discussiëren met de mensen van de provincie voor de voetbalpleinen. Dat is niet alleen voor mensen, ge moet ook voetbal kunnen spelen. We hebben hier vier clubs, ja vijf clubs: De [] ligt in parkgebied. En ik beken dat ik dat heb kunnen regulariseren, omdat met de ring te leggen het centrum zich verruimt. Allez, om het zo te zeggen: kunstmatig. De [*] is een beslissing geweest van de minister van opportuniteit, ja. Dat stadion ligt daar. Het is mooi gelegen. Het ligt ver van de kern, maar de grote baan ligt daarnaast. Dus hij heeft dat goedgekeurd. En gelukkig is er niemand bij de Raad van State gegaan, anders verloren we dat. Dat konden we niet winnen. [...] Ik ben één van de auteurs. Tuurlijk, ik was burgemeester. Ik had de meerderheid van de gemeenteraad. Het is eenparig goedgekeurd, denk ik. We hebben er lang aan gedaan. Natuurlijk moest ik die visie niet gevolgd hebben, had ik hem niet gestemd.”*

Een ontwerper vertelt dat burgers onder meer een grote invloed hebben uitgeoefend op het structuurplan wat betreft de regeling voor zonevreemde woningen. Op Vlaams niveau was reeds een algemeen kader vastgelegd, maar dat kon verder op gemeentelijk niveau worden ingevuld. De burgemeester deed er alles aan om de belangen van zijn individuele burgers te verdedigen, zowel tegenover het ontwerp bureau als

tegenover de hogere overheid. Deze wrevel had een vertragend effect op de opmaak van het structuurplan.

“Ik heb toen nog een vergadering meegemaakt in een deelgemeente en er waren honderden, zo niet duizend man aanwezig op die infoavond. Iedereen uit de ruime omgeving rond [] was uitgenodigd, door [*], om te luisteren naar wat dat nu betekende; de nieuwe regels rond zonevreemde woningen. [...] Die vergadering is ongelooflijk rumoerig verlopen. En ik mag dat eigenlijk niet vertellen, maar ik ga het toch doen: Die avond, achter de schermen, heeft de burgemeester die kabinetsmedewerker van Van Mechelen brutaal op zijn plaats gezet. Dat hij tegen zijn minister moest zeggen dat dat moest gedaan zijn met die onnozele regeling, dat dat zo rap mogelijk moest veranderen. [...] En die problematiek heeft ervoor gezorgd dat we eigenlijk niet meer bezig waren met na te denken over visie, over structuren, maar dat we dan moesten beginnen discussiëren van ‘hoeveel mag een zonevreemde woning uitbreiden en voor welke woning gaan we dat toelaten enzo’. Ik heb toen van in het begin gezegd: ‘Dat is het faillissement van structuurplanning als dat niet gaat opgelost worden’. Ik was eigenlijk tevreden dat Van Mechelen de regeling versoepeld heeft, een beetje te veel naar mijn goesting wel, dat wel.”*

Een burgemeester stelt vast dat het structuurplan de ‘speelruimte’ als beleidsmaker beperkt. Het is een kader waarbinnen gewerkt moet worden, maar tegelijk is het een kader dat de beleidsmaker zelf maakt.

“Als je dit aanvaard hebt, dan is je speelruimte al een stuk minder breed natuurlijk. Je moet altijd werken binnen het kader dat je zelf hebt gecreëerd.”

Een andere burgemeester heeft het ruimtelijk kader niet zelf gemaakt en is het er niet volledig mee eens. Toch beschouwt ook hij het als een kader waarbinnen over verschillende legislaturen heen gewerkt moet worden.

“Mijn partij zat toen in de oppositie. Wij hebben dat zelfs niet mee goedgekeurd. Ik denk dat er een aantal dingen in stonden die wij niet konden volgen, dat is ook logisch. Maar het heeft ons niet weerhouden om, in de legislatuur dat wij in de meerderheid zaten, consequent te zijn. Dan moet je een aantal dingen tot de uwe nemen en er ook mee vooruit gaan.”

Een oppositielid klaagt tenslotte dat het gemeentebestuur het structuurplan noch kent noch gebruikt.

“Er wordt ook nooit naar verwezen! Dat is zo echt, allez, we zijn met 31 raadsleden op dit moment en ik denk dat er nog een tiental inzitten die meer dan één legislatuur zitten. En als wij daar iets over zeggen, dan kijkt de rest ons zo aan van ‘dat is geschiedenis’.”

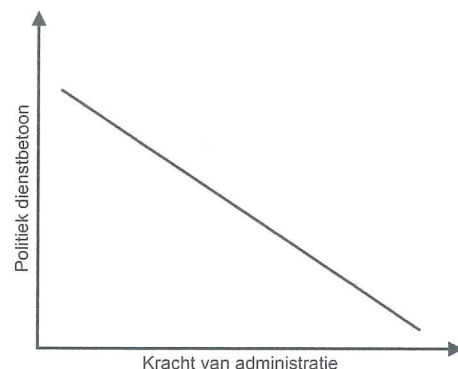
4. Discussie

“Wat kan ik voor u doen?” vroeg Peter Renard in 1995. Nog steeds heel wat blijkt vandaag, zelfs na het uitwerken en goedkeuren van een langetermijnvisie in een gemeentelijk ruimtelijk structuurplan. De mate waarin de invloed van politiek dienstbetoon doorweegt in het ruimtelijk beleid van een gemeente, hangt af van de continuïteit in het bestuur, de standvastigheid van de administratie en de speelruimte die het structuurplan laat.

Lokale politici lijken soms meer ombuds dan beleidsmaker te zijn. In die zin is politiek dienstbetoon een uitgelezen manier voor politici om te weten te komen wat er leeft onder de burgers. Vanuit de burger gezien is het een vorm van burgerparticipatie en een laagdrempelig alternatief voor de administratieve weg. Toch kan politiek dienstbetoon hinderlijk zijn voor het vasthouden van een langetermijnvisie. De electorale logica die een groot aantal politici hanteren - met politiek dienstbetoon, electoraal cliëntelisme of patronage - blijkt in een problematische tweestrijd te verkeren met de langetermijnvisie die ruimtelijke planners kenmerkt. Wanneer politici zich te vaak bezighouden met knelpunten en ontwikkelingen op korte termijn - zoals dat bij dienstbetoon vaak het geval is - wordt het voor de administratie moeilijk om op een goede manier het ruimtelijk beleid uit te voeren. Het politiek dienstbetoon zorgt voor een apart circuit van besluitvorming dat de normale gang van zaken belemmert.

De opmaak van een gemeentelijk ruimtelijk structuurplan kan een trigger zijn voor zowel het gemeentebestuur als de administratie om op een andere manier over de inrichting van hun gemeente na te denken. In sommige gevallen heeft de politiek het structuurplan echter naar haar hand gezet om bepaalde zaken te verwezenlijken. Onder meer daarom maakt een aantal politici gebruik van studie bureaus die voldoende politieke inbreng toelaten. Het structuurplan kan dus in beide richtingen bepalend zijn voor politiek dienstbetoon.

FIGUUR 2. Kracht van administratie

Het zijn de continuïteit en langetermijnvisie, maar vooral de daadkracht van de administratie die grotendeels bepalen hoeveel kans politiek dienstbetoon krijgt (figuur 2). Uit de interviews blijkt dat politici het stedenbouwkundig advies eerder wel dan niet opvolgen om geen perceptie van individuele belangenbehartiging op te wekken. In die zin rust op de administratie de taak om de langetermijnvisie en het stedenbouwkundig advies niet te laten beïnvloeden door politici of derden. Het is dan ook van essentieel belang dat de administratie hiervoor voldoende expertise en daadkracht aan de dag kan leggen. Tegelijk moet ze zo toegankelijk mogelijk zijn zodat politiek dienstbetoon wordt vervangen door ambtelijke dienstverstrekking. “Wat kan ik voor u doen?” wordt dan een vraag van ambtenaren, niet langer van politici.

Bibliografie

- Barker, A., & Rush, M. (1970). *The member of parliament and his information*. Londen, Verenigd Koninkrijk: Allen and Unwin.
- Castermans, J. (1971). Evolutie van het begrip bouwvergunning in de Belgische wetgeving. In J. Castermans, J. Vandecasteele, & M. Cauwenberghs, *Evolutie van het begrip bouwvergunning in de Belgische wetgeving. De juridische draagkracht van de bouwvergunning. De verkavelingsvergunning in de nieuwe wetgeving op de ruimtelijke ordening ...* (p. 399). Leuven: KUL Faculteit rechtsgeleerdheid.
- Claus, T. (2018). *Burgemeestersplanologie: De invloed van politiek dienstbetoon op het ruimtelijk beleid in Vlaanderen* (Masterproef). Leuven, België: Katholieke Universiteit Leuven.
- Dekeyzer, K. (1989). *Het effect van dienstbetoon op het aantal voorkeurstemmen: onderzoek naar het verband tussen dienstbetoon en de voorkeurstemmen bij gemeenteraadsliden*. Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- Depauw, S. (1996). Rational choice, sociaal dienstbetoon en de mythe van de collectieve probleemoplossing: De invloed van het politiek dienstbetoon van Vlaamse parlementsleden op de parlementaire functievervulling in 1992-93. *Res publica*, 38(1), 135-157.
- Dewachter, W. (2006). *Politieke partijen. Een stramien tot een ontwikkelingsgerichte, politologische analyse van het machtsinstrument politieke partij deel 1*. Leuven, België: Acco.
- Deweerd, M. (1975). *Functies en dysfuncties van het dienstbetoon door parlementsleden*. Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- De Becker, E. (1984). *Het parlements lid als makelaar in dienstbetoon* (Proefschrift). Leuven, België: Katholieke Universiteit Leuven.
- De Graaf, G. (2005). De corrupte functionaris, zijn omkoper en hun relatie. *Justitiële verkenningen*, 31(7), 49-63.
- De Vries, J. (2002). *Grenzen verkend: internationalisering van de ruimtelijke planning in de Benelux*. Delft: DUP Science.
- De Winter, L. (1981). Particratie als blokkade. *De nieuwe maand*, 5, 337.
- De Winter, L. (1983). Het sociaal dienstbetoon van politici als niet-juridische vorm van probleemoplossing. *Kultuurleven*, 50(3), 239-240.
- De Winter, L. (1989). De politici van de eerste lijn: Het succes van het dienstbetoon. *De Nieuwe Maand*, 32 (1), 14.
- De Winter, L. (2000). Political corruption in the Belgian Partitocracy: an endemic case? Paper gepresenteerd op de *European University Institute in Florence*.
- Elchardus, M. (2014). Liever doof dan blind: patronage in de Belgische politiek. *Sociologos*, 35(1), 114-122.
- Ellemers, J.E. (1969). Patronage in sociologisch perspectief. *Sociologische gids*, 432.
- Goorden, J. (1995). Politiek dienstbetoon is immoreel. Het moet gedaan zijn met de achterpoortjes. *Humo*, 2843, 43.
- Huyse, L. (1974). Patronage en makelaardij in het Belgisch benoemingsbeleid. *Civis Mundi*, 13(1), 222-229.
- Huyse, L. & Poulet, E. (1974). De politisering van het openbaar ambt. *Kultuurleven*, 41(2), 294-304.
- Huyse, L. (2003). *Over politiek*. Leuven, België: Van Halewyck.

- Lemarchand, R. (1981). Comparative political clientelism: structure process and optic. In Eisenstadt, S.N. & Lemarchand, R. *Political clientelism, patronage and development*. Beverly Hills, L.A.: Sage-publications.
- Magdelijns, D. (1987). *Politiek dienstbetoon van de SP bij regeringsdeelname en bij oppositie (1977-1985)* (Proefschrift). Leuven, België: Katholieke Universiteit Leuven.
- Norton, P. (1982). Dear minister... The importance of MP-to-Minister correspondence. *Parliamentary affairs*, 35(1), 59-72.
- Poggi, G. (1983). Clientelism. *Political Studies*, 31, 662-663.
- Rawlings, R. (1990). The MP's Complaint Service. *Modern Law Review*, 53 (1), 39
- Renard, P. (1995). *Wat kan ik voor u doen? Ruimtelijke wanorde in België: een hypothese op onze toekomst*. Antwerpen, België: Icarus.
- Saey, P. (2005). Macht in de theorie van de planning. Van zelfperceptie naar aporie en hoe het anders kan. *Ruimte é planning*, 3, 35-57.
- Stoop, P. (2000). Samenwerken tussen politiek en administratie. *De gemeente*, 75(527), 17-20.
- Theobald, R. (1983). The decline of patron-client relations in developed societies. *European journal of sociology*, 24, 139-140.
- Vanbelle, B. (1996). Het Structuurplan Vlaanderen en het intermediair niveau in relatie tot het gemeentelijk niveau. *Planologisch nieuws*, 16(1), 65-71.
- Van Ostaaijen, J.J.C. (2010). Leren van Vlaanderen: kenmerken van de Vlaamse burgemeester ter inspiratie voor het Nederlandse debat. *Justitiële verkenningen: de burgemeester*, 36(3), 61-72.

AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS/INSTRUCTION FOR AUTHORS

Ruimte & Maatschappij (R&M) is het enige wetenschappelijke tijdschrift binnen de ruimtelijke wetenschappen in het Nederlandse taalgebied. Het wil een podium bieden aan bijdragen vanuit verschillende disciplines, waaronder de geografie, planologie, stedenbouwkunde, sociologie en de (ruimtelijke) economie. R&M is een Vlaams-Nederlands tijdschrift. Dit betekent dat de auteurs bij het schrijven rekening moeten houden met het gegeven dat de lezer niet volledig op de hoogte is van de beleidspraktijk (en het jargon) in zijn land. Het tijdschrift publiceert zowel wetenschappelijke artikelen als bijdragen die gericht zijn op de (beleids)praktijk. Artikelen hebben tussen de 5.000 en 7.000 woorden; teksten voor de rubriek Beleid en Praktijk zijn maximaal 3.000 woorden lang. Bijdragen dienen naar de hoofdredactie te worden gezonden. De redactie is ook geïnteresseerd in voorstellen voor katemen en themanummers. Het is wenselijk daarvoor van tevoren contact op te nemen. Alle artikelen worden door twee referenten beoordeeld. Zodra het artikel voor publicatie is aanvaard, dient de auteur de tekst elektronisch aan te leveren. Het te gebruiken tekstverwerkingsprogramma moet MS Word zijn. Ook de grafieken, tabellen en figuren dienen in de tekst opgenomen te worden (eveneens separaat in MS Excel 5.0 of lager) en moeten kunnen worden bewerkt.

PRAKTISCHE RICHTLIJNEN/PRACTICAL GUIDELINES

- Dankbetuigingen komen in een eerste, ongenummerde voetnoot (sternoot). De daaropvolgende voetnoten dienen de gehele tekst door opeenvolgend te zijn genummerd.
- Elk artikel heeft een Nederlandstalige en Engelstalige titel, bevat een korte Nederlandstalige en Engelstalige samenvatting en Nederlandstalige en Engelstalige sleutelwoorden.
- Het artikel zal in goed Nederlands gesteld zijn. Aanbieding van het manuscript impliceert dat het niet (ook niet in gewijzigde vorm) aan enig ander Nederlands tijdschrift voor publicatie is aangeboden.
- Artikelen dienen een consequente indeling te hebben: Titels en subtitels nummeren tot bv. 3 decimalen, Inleiding en Conclusie worden niet mee genummerd.
- Ook tabellen en figuren dienen door het artikel heen opeenvolgend te worden genummerd. Zowel een tabel als figuur moet zijn voorzien van een kop. Tabellen en figuren die in een ander programma zijn aangemaakt, moeten als een aparte file worden ingediend.
- De nummeringen zijn in Arabische cijfers.
- Verwijzing in de tekst naar andere literatuur gebeurt als volgt: Barro en Gordon (1983). Zodra het een verwijzing naar een specifieke passage betreft: Barro en Gordon (1983, p. 115). Is de verwijzing in een tekst tussen haakjes opgenomen, dan is de vorm van de verwijzing (... Barro & Gordon, 1983, p. 115, ...).
- De literatuurverwijzingen moeten voldoen aan APA normen.

De volledige lijst met literatuurverwijzingen staat in alfabetische volgorde aan het einde van het artikel en voldoet aan de volgende vormvereisten.

- **Artikel in tijdschrift**
Barro, R. & Gordon, D. (1983). Rules, discretion and reputation in a model of monetary policy. *Journal of Monetary Economics*, 12 (6), 101-121.
- **Artikel in een krant**
Bernard, P. Het verstand is toegenomen. *Knack*, 16-22 juli, 18-19.
- **Een boek**
Blanchard, O.J. & Fisher, S. (1989). *Lectures on Macroeconomics*. Cambridge/London: MIT.
- **Bij een bijdrage in een boek**
Solomon, R. (1991). Changing perspectives on the international monetary system. In J.A. Frenkel & M. Goldstein (Red.). *International financial policy: Essays in honor of Jacques Polak*. Washington: IMF, 67-77.
- Indien het een **onderzoeksrapport** betreft:
Helliwell, J. (1992). *International growth linkages: evidence from Asia and the OECD*, National Bureau of Economic Research Working Paper 4245, Washington (D.C.).
- In het geval van een **mondelinge bron**, bv. een lezing:
Holeyman, A. *Design of axially piles. Belgian practice*. lezing, Brussel, ERTC3 Seminar, 18 april 1997.
- In het geval van een **elektronische bron**
Danckaert, M. (1997, 20 januari). Mentaal gehandicapte heeft recht op een eigen leven. *De Standaard*, jrg. (nr.), p-p. geraadpleegd op (datum) via <http://www.vum.be/dsifmhan.html>
Unicef, *About the convention*. Geraadpleegd op 26 februari 1998 via <http://www.unicef.org/crc/conven.html>